

21 Φεβρουαρίου 2017

Η ψυχή μεταδίδει την αρετή στο σώμα

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Κωνσταντίνα Γογγάκη, Επ. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών

H

γυμναστική, έμμεσα, αλλά δίχως αμφιβολία, βοηθάει το πνεύμα στην επιβολή του πάνω στο ανυπότακτο επιθυμητικό. Η επιθυμητική ψυχή είναι η ψυχή των παρορμήσεων, των αναγκών και των πόθων.⁵⁰

Είναι αυτή που ερωτεύεται, που πεινά, που διψά και διασκορπίζεται αδιάκοπα γύρω από πολλούς πόθους.⁵¹ Σύμφωνα με την πλατωνική θεωρία, ο ηγετικός ρόλος στη σύνθετη ανθρώπινη φύση ανήκει στο λογιστικό, ενώ το θυμοειδές ταιριάζει να είναι σύμμαχός του. Για να εκπληρωθούν άριστα αυτοί οι όροι πρέπει να εκπαιδευτούν σωστά τα δύο ανώτερα μέρη της ψυχής, το λογιστικό με τη μουσική και το θυμοειδές με τη γυμναστική. Αυτή η στοχευμένη παρέμβαση θα τα οδηγήσει σε συμφωνία: μουσικής και γυμναστικής κράσις σύμφωνα αυτά ποιήσει.⁵² Η ψυχή, ωστόσο, είναι πάντοτε εκείνη που κατευθύνει τη γυμναστική, και όχι το σώμα.⁵³ Όλα όσα αφορούν στη γυμναστική θα ανατεθούν σαν σε ηγέτη στην ψυχή και τη διάνοια που είναι χαρακτηριστικό της ψυχής, γιατί αυτή μόνο μπορεί να μεταδώσει αποκλειστικά την αρετή στο σώμα. Το αντίθετο δεν ισχύει. Με τον όρο διάνοια εννοεί ο Πλάτων την επιστήμη. Κατά συνέπεια η γυμναστική πρέπει να διέπεται από την επιστήμη. Η ψυχή, το πνεύμα είναι εκείνο που θα καθορίσει τους κανόνες της γυμναστικής με σύνεση και σχεδιασμό κατάλληλο.

Η στάση αυτή του Πλάτωνα, να μειώνει δηλαδή κάποτε την αξία της σωματικής άσκησης, κατά τον Glenn Morrow δεν αποτελεί την έκφραση μιας νοησιακής περιφρόνησης έναντι της μονοδιάστατης σωματικής ρώμης, αλλά μια αντιπάθεια προς τον επαγγελματισμό του ελληνικού αθλητισμού κατά τον 4ο κυρίως αιώνα.⁵⁴ Η γυμναστική άθληση, εξάλλου, που ενδιαφέρει την Πολιτεία δεν απευθύνεται σε αθλητές του στίβου, που αποβλέπουν αποκλειστικά στη νίκη. Απευθύνεται απόλυτα προς την τάξη των Φυλάκων, που είναι επιφορτισμένοι με το σπουδαίο αλλά και επίπονο έργο της προστασίας και της σωτηρίας της πόλης από τους εχθρούς της. Για το λόγο αυτό ο Πλάτων ονομάζει τους φύλακες «αθλητάς του μεγίστου αγώνος και πολεμικούς αθλητάς».⁵⁵ Ο τελικός σκοπός της γυμναστικής αποβλέπει στο να ενισχύσει το θυμοειδές της ψυχής, το μέρος εκείνο της ψυχής που έχει την έδρα της η ανδρεία. Σε άλλο χωρίο της Πολιτείας τονίζεται ότι ακόμη και η σωματική άσκηση στοχεύει στο καλό της ψυχής κυρίως, και όχι του σώματος.⁵⁶

Οι φύλακες της πόλης πρέπει να συνδυάζουν σε σωστή αναλογία το θυμοειδές και το «ήμερον», το θάρρος και τη φιλοσοφική διάθεση.

Εκείνος ο οποίος συνδυάζει με τον καλύτερο τρόπο τη μουσική και τη γυμναστική, αυτός δικαιούται να ονομαστεί μουσικώτατος και ευαρμοστότατος.⁵⁷ Οι θεοί, κατά τον Πλάτωνα, φρόντισαν να χαρίσουν στον άνθρωπο δύο τέχνες, τη μουσική και τη γυμναστική, που αποβλέπουν στο θυμοειδές και το φιλόσοφον,

και είναι χρέος του ανθρώπου να τα συνταιριάσει αυτά αρμονικά.⁵⁸ Εάν οι άνθρωποι αποτύχουν στη βασική αυτή επιδίωξη της ισόρροπης καλλιέργειας της μουσικής και της γυμναστικής, δεν προκύπτουν δεινά μόνο για το άτομο αλλά και για την πολιτεία, που ασφαλώς επηρεάζεται από τα ήθη των ατόμων. Η μονομερής καλλιέργεια της γυμναστικής σε βάρος της μουσικής θεωρείται η κύρια αιτία της παρακμής της άριστης πολιτείας και της κατάπτωσης σε ολιγαρχία, στο πολίτευμα δηλαδή όπου επιβάλλουν το ήθος τους άνθρωποι ανδρείοι αλλά ακαλλιέργητοι και άξεστοι, άνθρωποι που η παιδεία τους δεν στηρίζεται στην πειθώ αλλά στη βία, αφού την αληθινή Μούσα, αυτή που συντροφεύει ο λόγος και η φιλοσοφία, θα την έχουν παραμελήσει, δίνοντας έμφαση κυρίως στη σωματική άσκηση απ' ότι στην πνευματική καλλιέργεια.⁵⁹

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η πραγματική ισορροπία της ανθρώπινης φύσης, επιτυγχάνεται τόσο μέσα από τη φιλοσοφία και τη μουσική, που θα δυναμώσει το λογιστικό τμήμα της ψυχής, όσο και με τη γυμναστική, που θα ενισχύσει το σώμα αλλά και το θυμοειδές τμήμα της ψυχής, εφόσον κάθε τμήμα ασκεί αυτό που είναι προορισμένο από τη φύση του να ασκεί: ο λόγος να άρχει και να κατευθύνει τις επιθυμίες των άλλων μερών της ψυχής. Τότε μόνο το γυμνασμένο σώμα γίνεται σύμμαχος του λόγου στην προσπάθειά του να καθυποτάξει το απαιτητικό επιθυμητικό. Εάν, όμως, η ψυχή ως σύνολο εγκαταλείπει την κυβέρνησή της στο θυμοειδές, τότε αυτό κυριαρχείται από το συναίσθημα της τιμής και γίνεται φίλαρχο και υψηλόφρον. Το αρνητικό φαινόμενο αυτό παρατηρείται μόνο στην περίπτωση που το άτομο έχει υποστεί μονομερή εκπαίδευση και συνήθισε να εκτιμά τη γυμναστική περισσότερο από τη φιλοσοφία.⁶⁰

50 Το θυμικό μέρος της ψυχής κατά τον Πλάτωνα εδρεύει στην καρδιά, ενώ το επιθυμητικό εδρεύει μεταξύ κοιλίας και διαφράγματος, βλ. Ευ. Μουτσόπουλου, 1974, Η Πορεία του Πνεύματος, Τα Όντα, εκδ. Ερμής, Αθήναι, σελ. 203.

51 Πλάτωνος, Πολ. Δ 439d. Πβ. A. Jeannière, 2008, Πλάτων, μτφρ. Στ. Βλοντάκης, Αθήνα: εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα, 2η έκδ., σελ.234. Τίτλος του πρωτοτύπου: Platon, Editions du Seuil, avril, 1994.

52 Πλάτωνος, Πολ. Δ 441e-442a.

53 Πβ. Τ. Αρβανιτάκη, ό.π., σελ.76.

54 Βλ. G. Morrow, 1960, Plato's Cretan City. A Historical Interpretation of the Laws, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, σελ. 332.

55 Πλάτωνος, Πολ. Γ 403e, 404a, 416d, 422b.

56 Αυτόθι, Γ 410c. Πβ. D. A. Dombrowski, 1979, "Plato and Athletics", εις *Journal of the Philosophy of Sport*, 6:29-38.

57 Πλάτωνος, Πολ. Γ 412a. Πβ. Τ. Αρβανιτάκη, ό.π., σελ. 281, G. M. A. Grube, 1980, *Plato's Thought*, Indianapolis: Hackett Publishing, 2nd Edition, σελ. 234.

58 Πλάτωνος, Πολ. Γ 411e-412a.

59 Αυτόθι, Η 548b-c. Βλ. Τ. Αρβανιτάκη, ό.π., σελ. 282.

Βιβλιογραφία

Πηγές

Πλάτων, Πολιτεία Νόμοι Συμπόσιον Τίμαιος Θεαίτητος Φαίδων Φίληβος

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αρβανιτάκης, Τάσος, Πλάτων. Περί της κινήσεως, εκδ. Ζήτρος/Σκέψη, χχ.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα, 2003. «Η κατά Πλάτωνα περί Γυμναστικής διδασκαλία», στο Κων/νας Γογγάκη, *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*, Τυπωθήτω- Γ. Δαρδανός, Αθήνα, σσ. 125-141.

Guthrie, William K. C., 1987, 2η. Οι Έλληνες φιλόσοφοι. Από τον Θαλή ως τον Αριστοτέλη, μτφρ. Αντ. Η. Σακελλαρίου, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα. Τίτλος του Πρωτοτύπου: *The Greek Philosophers:*

From Thales to Aristotle, Routledge Classics, Methnen and Co. Ltd, London, 1950, 1984 4th.

Θεοδωρακόπουλος, Ιωάννης Ν., 1947. «Η θεωρία της ιδέας», στο: Ιωάννου Ν. Θεοδωρακόπουλου, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Εν Αθήναις, σσ. 159-213.

Jeannièrre, Abel, 2008. Πλάτων, μτφρ. Σταύρος Βλοντάκης, Αθήνα: εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα, 2η έκδ. Τίτλος του Πρωτοτύπου: *Platon*, Editions du Seuil, avril, 1994.

Μάνος, Ανδρέας, 2007. «Το Αγαθό ως η κορυφαία των Ιδεών και τ' Άγραφα Δόγματα», στο Ανδρέα Μάνου, Πλατωνική Φιλοσοφία. Μία ιερή τετρακτύς αποριών, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, σσ. 41-63.

Μουτσόπουλος, Ευάγγελος, 1974. Η Πορεία του Πνεύματος, Τα Όντα, εκδ. Ερμής, Αθήνα.

Neubecker, Annemarie Jeanette, 1986. Η Μουσική στην Αρχαία Ελλάδα, μτφρ. Μιρέλλα Σιμώτα - Φιδετζή, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα.

Τρουμπετσκοϊ, Ευγένιος, 1999. Η κοινωνική ουτοπία του Πλάτωνος, μτφρ. Δημήτριος Β. Τριανταφυλλίδης - Ντίνα Σαμοθράκη, Αθήνα: εκδ. Μούσες-Αρμός.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Barrow, Robin, 1976. *Plato and Education*, London and Boston: Routledge and Kegan Paul.

Dombrowski, Daniel A., 1979. *Plato and Athletics*, *Journal of the Philosophy of Sport*, 6:29-38.

Ferrari, G. R. F. (John), 1992. «Platonic love», in: Kraut, Richard (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Publisher: Cambridge University Press, pp. 248-276.

Grube, George Maximilian Anthony, 1980. *Plato's Thought*, Indianapolis: Hackett Publishing, 2nd Edition.

Kraut, Richard, 1992. «The defense of justice in Plato's Republic», in: Kraut, Richard (ed.), 1992. *The Cambridge Companion to Plato*, Publisher: Cambridge University Press, pp. 311-337.

Moravcsik, Julius, 2000. *Plato and Platonism: Plato's Conception of Appearance and Reality in Ontology, Epistemology, and Ethics, and Its Modern Echoes*, Oxford, Cambridge (USA), Blackwell.

Morrow, Glenn, 1960. *Plato's Cretan City. A Historical Interpretation of the Laws*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

Sayers, Sean, 1999. *Plato's Republic. An Introduction*, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Pater, Walter, 1969. Plato and Platonism; a series of lectures, New York, Greenwood Press, (1893 1st).

Stalley, Richard F., 1983. An Introduction to Plato's Laws, Oxford, Publishers: Basil Blackwell.

Taylor, Alfred Edward, 1937. Plato. The Man and his Work, London: Methuen.

Zeller, Eduard. Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung B. II, I Abth, 697.

Πηγή: Διεθνές Φιλοσοφικό Forum [«Ανάδρασις»](#), Κωνσταντίνα Γογγάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας του Αθλητισμού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, «Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΥΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ»

Με το παρόν κείμενο ολοκληρώνεται η δημοσίευση της εισήγησης. Διαβάστε το προηγούμενο μέρος του άρθρου [εδώ](#)

<http://bit.ly/2lg4LHB>